

Mesleki-Teknik Eğitimin Gelişmesi ve Kooperatif Eğitim Yaklaşımı

Y. Doç. Dr. M. KÜLAHÇI (*)

ÖZET : Kooperatif eğitim, yükseköğretimde kaynakların etkin kullanılmasını sağlayacak, fırsat ve imkân eşitliğini artıracak, insan-gücü-istihdam dengesini gerçekleştirebilecek, işlevsel ve üretime yönelik bir eğitim modelidir. Bu program, eğitim kurumu ile işyerlerinin (endüstrinin) işbirliğine dayalı, bireyin mesleki gereksinimi ve yetenekleri doğrultusunda hazırlanmış denetimli bir programdır.

1. GİRİŞ : Eğitim, her meslek için gerekli bilgileri, ahlaki-manevi değerleri ve anlayışı geliştirme amacını güden etkinlikler olarak yorumlanır. Eğitimin amacı, gençlere ve yetişkinlere içinde yaşadıkları toplumu etkileyen gelenekler ve düşünceler, kendi kültürleri ve başkalarının kültürleri, doğa yasaları üzerinde bir anlayış geliştirmek ve iletişimde temel sayılan dilsel ve diğer becerileri kazandırmak için zorunlu olan şartları sağlamaktır (1). Eğitimde bu amacı gerçekleştirmek için çevre ile işbirliğine gidilmesi ve bu yöndeki çabaların desteklenmesi gerekir. Eğitimci için sorun, bu çevrenin öğrenme-öğretme için uygun biçimde düzenlenmesidir. Bu da çevreyle birey arasında söz konusu çeşitli etkileşim boyutlarının eğitim hedefleri doğrultusunda organize edilmesi ve yönlendirilmesini gerekmektedir (2). Mesleki eğitiminde bu, ancak okul-endüstri işbirliğine dayalı kooperatif eğitim programı ile gerçekleştirilebilir.

2. KOOPERATİF EĞİTİM YAKLAŞIMI : Yükseköğretimle ilgili inceleme ve değerlendirmeler, bugün ekonomik, sosyal ve kültürel sistem içinde yükseköğretim kurumlarının yerlerinin değişmesi yönünde yeni bir dinamik eğilim olduğu varsayımını kanıtlar niteliktedir. Ayrıca bu kurumların buldukları bölge ya da yakın çevrelerinin gelişmesindeki işlevlerin değişmekte olduğunu göstermektedir (3). Ger-

(*) Fırat Üniversitesi Teknik Eğitim Fakültesi Yapı Eğitimi Bölümü Başkanı.

çekten, bugün yükseköğretim giderlerinin sürekli olarak artması; geleneksel üniversitenin kalabalık ve pahalı olması; çoğunluğa ulaşmaması gibi nedenler, günümüz üniversitesinin yapısında ve öğretim uygulamalarında değişimi zorunlu kılmaktadır (4).

Günümüzde eğitim kurumlarına olan talep giderek yoğunlaşmaktadır. Eğitim sisteminin, artan öğrenci talepleri ile endüstrinin gelişmekte olan teknik insangücü istemine cevap verebilmesi, çevre olanaklarının optimum düzeyde işe konmasını gerektirmektedir. Diğer bir deyişle, eğitim kurumları ile iş dünyası arasında uyumlu bir köprü kurmak, bir zorunluluk haline gelmektedir. Bu ise **kooperatif eğitim** programları ile çözümlenebilir (5).

Kooperatif mesleki eğitim (Cooperative Vocational Education), yükseköğretimde kaynakların etkin kullanılmasını sağlayacak, fırsat ve imkân eşitliğini artıracak, insangücü-istihdam (istem/sunu) dengesini gerçekleştirebilecek, işlevsel ve üretime yönelik bir eğitim modelidir. Ülkemizde üniversite-sanayi işbirliği olarak da bilinen bu tür programların temeli, eğitim kurumu ile işyerlerinin karşılıklı işbirliğine dayanmasıdır. Kooperatif eğitim, öğrencilerin (bireyin) mesleki gereksinimi ve yetenekleri doğrultusunda hazırlanmış denetimli bir programdır. Bu eğitimi okul sistemi ile istihdam sisteminin belirli bir esasa dayalı olarak ortaklaşa yürüttükleri, iş ve eğitimi kaynaştıran denetimli bir eğitim planı olarak da tanımlamak mümkündür. Kooperatif mesleki eğitim, geleneksel mesleki ve teknikeğitim yöntemlerine karşı bir alternatif olarak teori ile uygulamayı bütünleştirme amacını taşımaktadır. Böylece öğrenciyi güdüleme, sosyal çevre temini ve okuldan hayata geçiş sağlama yönünden gerekli görülmektedir (5-6).

2.1 KOOPERATİF MESLEKİ EĞİTİM İHTİYACI : Bireylerin topluma karşı olan sorumluluklarından biri de, üretime katılmaktır. Demokratik bir anlatış içinde eşit eğitim fırsatından yararlanarak bireyin ekonomik bağımsızlığına kavuşturulması gerekir. Mesleki-teknik eğitime ve giderek kooperatif mesleki eğitime olan toplumsal gereksinim, bireyin toplumsal etkinliklere katılmasının doğal bir sonucudur. Bu katılmanın (işbirliğinin) etkili bir şekilde gerçekleştirilebilmesi mutlu bireyleri ve huzurlu bir toplumu da beraberinde getirecektir (7).

Kırsal kesimden kentlere göçeden yetişkinlerin neden olduğu hızlı kentleşme, mesleki eğitime olan gereksinimi giderek artırmaktadır. Ayrıca gelişen teknolojinin, değişen toplumsal koşulların eğitim düzenine de yansması kaçınılmaz bir olgudur. Eğitim düzeninin için-

de bulunduğu durumu saptamak için kolaylıkla çoğaltılabilecek bir dizi soru, ölçüt olarak kullanılabilir. Günümüz eğitim sisteminin ürettiği kişiler sürekli yenilikler içindeki sanayide, meslek dallarında, kamu görevlerinde iş bulabiliyor, işlerine uyum sağlayabiliyorlar mı? Nihayet, kişiler ne tür eğitim istiyor? En verimli sonuçlara ulaşabilmek için mesleğe yönelik eğitim programlarının nasıl hazırlanması gerekir? Kısacası, eğitim düzeninin kendini yenilemesi için neler yapılması gerekir? (8) Bu ve benzeri soruların cevapları, eğitimin devlet politikası olarak benimsenmesine, eğitimcilerle uygulayıcıların işbirliğine bağlı olarak verilebilir.

Türk eğitimine hizmet edenlerin «teşhis» lerine göre; «programlarda çevresinin ve kendisinin sorunlarını saptayabilen ve çözüm yollarını üreten kendisini yenileyebilen, üretici, tek başına karar verebilen sağlıklı ve mutlu öğrenciler yerine; sessiz, ..., ama hayata uyum sağlayamayan ruh sağlığı bozuk öğrenciler yetiştirdiğimiz farkına belkide varamamışız.» (9).

Yukarıdaki eleştirilere istihdam sektörü de büyük ölçüde katkı olarak, teknik beceriye sahip orta ve üst düzeyde yetişmiş eleman gereksiniminin büyük boyutlara ulaştığını haber vermektedir. Tüccar ve Sanayiciler Derneği'nden Hurşit Şahsuvar, teknikeğitime olan gereksinimi şöyle dile getiriyor:

Meslek eğitimine yeterince önem verilmiyor. Klasik liseyi bitirenler, Üniversiteye koşuyorlar. Burada fazla bir şey öğrendikleri söylenemez. Çünkü, torna tezgahını tanımayan birçok mühendisle karşılaştık. Sanayici, işine yarayan mühendise iş verir. Oysa bir mühendisin eğitimi için milyonlarca lira para harcıyor. Bunların boşa gitmemesi için, eğitimin daha bilimsel esaslara oturtulması gerek (10).

Türk Sanayicileri ve İşadamları Derneği'nden Ali Koçman, özel sektörün gereksinimini belirterek, devletin yardımını istemektedir.

Bilgi ve kültür boşluğu olan yükseköğrenim mezunu gençlerin faturasını özel sektör ve devlet çok ağır biçimde ödüyor. Genç nüfusun sorunları, Türkiye'nin bir numaralı sorunudur. Devlet üniversite mezunu genci işe alırken fazla titiz davranmıyor. Bu yüzden ödediği fatura çok daha ağırdır. Ancak işi bilen teknik araç ve gereçleri tanıyan gençler, iş hayatına uyum gösterebilirler. Üniversite, sanayi ve iş hayatı arasındaki bağlar çok zayıftır. Devletin araya girerek, işbirliğini sağlam temellere oturtması gerekir (10).

Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP)'nin İstanbul'da düzenlediği «Kalkınmada İnsan Boyutu» konulu yuvarlak masa toplantısında bir konuşma yapan Koç Holding Yönetim Kurulu Başkanı Rahmi M. Koç, büyük bir hızla gelişen sanayimizin modern biçimde yetişmiş üst, orta ve ilk kademe işletme yöneticisi sıkıntısı çektiğini vurgulayarak, kalifiye ve iyi eğitim görmüş teknik personel sıkıntısının devam ettiğini belirtmektedir (11).

Türkiye Kimya Derneği'nden Prof. Dr. Ali Rıza Berkem, ülkemizde üniversite-sanayi işbirliğinin kurulmamasını da her iki tarafın da kusuru bulunduğunu belirterek, araştırma-geliştirme merkezlerinin önemine değinmektedir :

Türk sanayinin çağdaş teknolojiye ve ileri düzeyde bilimsel ve teknik araştırmalara şiddetle ihtiyacı vardır. Bu konuda öncülük edecek kuruluşların başında üniversiteler ve araştırma ve geliştirme merkezleri gelir... Ülkemizde de gerekli teknik bilgileri kendi ülkemizde üretmemiz milli ekonomimizin bağımsızlığı bakımından şarttır. Bu bakımdan üniversite-sanayi işbirliği gereklidir (12).

İstihdam sektörünün gecikmiş de olsa eğitimle ilgili sorunlara eğilmesi önemli bir gelişmedir. Bu sorunların temelinde çağdaş mesleki ve teknikeğitim kavramı ve kapsamının gereği gibi anlaşılması ve bunun eğitimin her kademesinde ve toplumun bütününde benimsenmesi gereği yatmaktadır (7). Bu aşamada, kooperatif mesleki eğitimin tarihi gelişiminin kısaca incelenmesi yararlı olacaktır.

2.2 TARİHSEL ÇİZGİLER : Kooperatif mesleki eğitim (üniversite-sanayi işbirliği), geleneksel eğitim sisteminden tamamen farklı bir yaklaşımla gelişmiş ülkelerde yaygın olarak uygulanmaktadır. Eğitim ve öğretim ile çalışmaya aynı oranda zaman ayrılmasına ilk kez XIX. yüzyılda (1865) İngiltere'de başlanıldı. Fabrikada çalışmakta olan çocukların yarım gün okula devam ederek en az normal öğrenciler gibi eğitilmeleri zorunlu hale getirildi. Böylece çocukların yarı zamanlı olarak okulda eğitilmelerinin yanısıra, bedensel olarak dinlenmeleri de sağlanmış oluyordu (5-13). İngiltere, günümüzde «Block Release, Sandwich Courses» ve «Part Time» adları altında kooperatif mesleki eğitim uygulamasını yaygın biçimde uygulamaktadır.

Kooperatif mesleki eğitimin tarihi gelişimi içerisinde Cincinnati Üniversitesi'nin (Ohio, Amerika Birleşik Devletleri) özel bir yeri bulunmaktadır. Mühendislik Fakültesi Dekanı Prof. Herman Schneider, öğrencilerin okulda geçirdikleri sürenin bir bölümünü işyerlerinde,

gerçek üretim ortamında geçirmelerinin daha iyi yetişmelerini sağlayacağına karar verdi. Prof. Schneider, çoğu mesleklerin etkili bir şekilde sınıfta öğretilmesinin mümkün olmadığına ve öğrencilerin pratik becerileri ancak işyerlerinde öğrenebileceğine inanmakta idi. Böylece yükseköğretimde ilk kez kooperatif eğitim uygulamaya konuldu (1906). Daha sonra (1924), «General Motors Institute» (Detroit, Michigan) otomotiv sanayinde istihdam ettiği mühendisler için endüstri içerisindeki ilk kooperatif mesleki eğitim programını gerçekleştirdi (5-14).

Ortak sorumluluk anlayışına dayalı olarak değişik bilim ve öğretim alanlarında gerçekleştirilen bu tür programlar, II. Dünya Savaşı'ndan sonra süratle benimsendi ve çağdaş eğitim uygulamalarında yaygın olarak kullanılmaya başladı. Son yıllarda gençlerin bu tür programlara olan ilgisi büyük boyutlara ulaşmaktadır. Örneğin, 1979 yılında, kooperatif mesleki eğitim programına 540.000 öğrenci devam etmiş ve tüm Amerika'da (50 Eyalet) Öğrencilerin işyerlerinden kazançları 1 milyar 46 milyon dolar olarak hesaplanmıştır. Bu rakam, her öğrencinin, 1979 yılında asgari saat ücreti olan 2.90 dolardan, ders yılındaki herbir işgününde 3 saat çalıştığı varsayılarak bulunmuştur (15). Tüm bu gelişmeler, kooperatif mesleki eğitim programlarının eğitim sistemi içerisinde önemli bir potansiyel oluşturduğunu göstermektedir.

Türk eğitim sisteminde okul-endüstri ilişkileri uzun bir geçmişe ve köklü bir geleneğe sahiptir. Ancak çağdaş anlamda bu uygulamanın ilk kez 1957-1958 öğretim yılında yeniden ele alındığını görüyoruz. Milli Eğitim Bakanlığı ile Sümerbank Genel Müdürlüğü'nce onaylanan bir protokol gereğince Malatya Şehit Kemal Özalper Sanat Enstitüsü'nde kooperatif mesleki eğitime başlanmıştır. Enstitü bünyesinde açılan Mensucat Şubesi öğrencileri atelye ve meslek dersleri uygulamalarını Sümerbank Malatya Pamuklu Sanayii fabrikasında hazırlanan kooperatif bir plana göre yürütmüşlerdir. Bu programın başarılı olarak uygulanması Sümerbank'ın diğer illerdeki Sanat Enstitüleri ile de işbirliğine ortam hazırlamıştır (16).

Bu aşamada MEB'nin gerçekleştirdiği, «Mesleki ve Tekniköğretim Yüksek Danışma Kurulu,» birinci toplantısı (4-6 Mart 1968) kooperatif mesleki eğitim konusunun kapsamlı olarak tartışıldığı ilk ciddi toplantıdır. Daha sonraki yıllarda yine MEB Mesleki ve Teknik Öğretim Müsteşarlığı'nca düzenlenen, «Endüstriyel Mesleki ve Teknik Öğretim ile Sanayi İlişkileri Sempozyumu,» (19-20 Kasım 1975) kooperatif eğitim konusunun eğitimcilerle, işçi ve işveren temsilcileri

tarafından geniş boyutlarda tartışıldığı bir sempozyum olmuştur (5-16).

1978-1979 öğretim yılında ülkemiz mesleki eğitim sisteminde önemli bir adım atılarak, bazı orta dereceli mesleki-teknik eğitim kurumlarımızda kooperatif mesleki eğitim programları «araştırma-geliştirme» çalışmalarına başlandı. MEB ile Ankara Üniversitesi Eğitim (Bilimleri) Fakültesi'nin işbirliği ile «Okul-Sanayi Ortaklaşa (OSANOR) Eğitimi Projesi uygulamaya konuldu. OSANOR Projesi iki sene sonra, «Mesleki ve Teknik Eğitim Projesi,» (METEP) adını alarak uygulama alanını genişletti. Halen yaklaşık 25 mesleki ve teknik lisede bu uygulama devam etmektedir (17-18). OSANOR ve METEP Projeleri'nin olumlu ve olumsuz yanları ayrı bir araştırma konusu olmasına karşın, yükseköğretim sistemimizde böyle bir uygulamaya gidilmeden önce alınacak önemli dersleri bulunmaktadır.

3. SONUÇ ve ÖNERİLER : Ülkemizin en önemli sorunlarından birisinin «işsizlik» olduğu Devlet Planlama Teşkilatı raporlarından ve diğer kaynaklardan anlaşılmaktadır. Resmi makamlara göre 3,5 milyona ulaşan işsizliğin, hızlı nüfus artışı ve enflasyon oranlarının seyri doğrultusunda artmaya devam edeceği anlaşılmaktadır. Bu gelişmelere paralel olarak Türk yükseköğretim sistemi de çok yönlü sorunlarla yüklü bulunmaktadır. Bu sorunlardan önemli birisi, yüksek insangücünün istihdamında karşılaşılan güçlüklerdir. Sayısal büyümenin eğitimde kaliteyi giderek düşürdüğü, insangücü ve istihdam bazında alınan kararların ekonomik talebe uygun olmadığı bir dönem yaşanmaktadır (19).

Kalkınma planlarında dile getirilmiş olan, «mevcut üretim teknolojisinin gerektirdiği tipte eleman yetiştirme yerine, kullanımı olmayan akademik eleman yetiştirilmekte olduğu...» biçimindeki yargıların günümüzde de geçerli olduğu görülmektedir. Çok sayıda yükseköğrenim diplomasına sahip insan yetiştirme anlayışı ile yapılan sınavlar, özellikle, istihdam ve eğitimin kalitesi sorunları dikkate alınarak değerlendirilmelidir.

Yukarıda kısaca özetlenen sorunların çözümünde yükseköğretim kurumları ile istihdam sektörüne önemli görevler düşmektedir. Amerikan sanayicisi Peter J. Elliman'a göre eğitimcilerle sanayicilerin amaçları aynıdır, aynı olmak zorundadır: Bu da insanların kapasitelerini (üretime katkılarını) maksimum yapmaktır. Elliman'a göre endüstri, günümüzde nasıl yöneteceğini ve insanlarla uyum içerisinde nasıl çalışacağını öğrenmiş elemanlara gereksinim duymaktadır (20).

Eğitim sistemimizin geliştirmek zorunda olduğu işte budur. Bu nedenle; mesleki ve teknik eğitimin kurumsal temellerinin tanıtılıp benimsetilmesi ve öncelikle istihdam sektörü ile işbirliğine önem verilmesi gerekmektedir. Kooperatif mesleki eğitim programları bu işbirliğini sağlayan, bireyin mesleki gereksinimi ve yeteneklerine ağırlık veren çağdaş eğitim programlarıdır.

Kooperatif mesleki eğitim programlarının öncelikle yükseköğretim kurumlarımız tarafından sanayinin yoğun olduğu bölgelerde uygulanması gerekir. Böylece eğitim planlaması merkezi olmaktan kurtarılacak, bölgesel gereksinim ve öncelikler gündeme getirilebilecektir. İşverenlerin mezunlarda aradıkları özellikler üniversite-sanayi işbirliği ile saptanacak, ilgili mesleki becerilerin yanısıra gerçek üretim koşulları içerisinde yetişen gençler daha kolay istihdam edilebilecektir.

Türkiye'nin teknik ve bilimsel gelişmesinde İstanbul Teknik Üniversitesi'nin önemli görev ve sorumlulukları bulunmaktadır. Ülkemizin en eski yükseköğretim kurumu olarak, kooperatif mesleki eğitim programını Marmara Bölgesi'nde uygulamaya koyabilecek olanaklara sahiptir. Bu programın yaygınlaştırılması öncelikle kamu kurumları (DPT, MEGSB, YÖK, TMMOB ve tüm KİT'ler) ile istihdam sektörünün ortak çabaları ile mümkündür. Bu işbirliğinin sağlanması doğrultusunda tüm eğitmcilerin ve uygulayıcıların duyarlı olması ve eğitim sisteminin ekonomik verimlilik ilkesine dayanması gereğine inanmaları gereklidir.

KAYNAKLAR

- (1) Titmus, C., Buttedahl, P., Ironside, D. ve Lengrand, P. (çev. F. Oğuzkan). Yetişkin Eğitimi Terimleri. Ankara: Unesco Türkiye Milli Komisyonu (1985).
- (2) Alkan, C. Eğitim Ortamları (A. Ü. Eğitim Fakültesi Yayınları No: 85). Ankara: Kalite Matbaası (1979).
- (3) OECD. Relationships Between Higher Education and the Community (General Report). Paris: OECD (1978).
- (4) Alkan, C. Açık Üniversite: Uzaktan Eğitim Sistemlerinin Karşılaştırılabilir Olarak İncelenmesi. Ankara (1981).
- (5) Kūlahçı, M. Yükseköđretim İçin Çađdař Bir Model: Kooperatif Eđitimi. A. Ü. Eđitim Bilimleri Fakültesi Dergisi. 17 (1) (1985).
- (6) Weleh, F. G. Cooperative Education : A Review. Columbus, Ohio: The Ohio State University, National Center for Research in Vocational Education (1977).

- (7) Klahçı, M. Mesleki-Teknik Eğitim ve Yetişmiş İnsangcnn İstihdamı. A. . Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi. 16 (2) (1984).
- (8) Usluata, A. Mesleğe Yönelik Eğitim. (Cumhuriyet, 30 Nisan 1984, s. 8.
- (10) Barak, M. İşsizliğin Boyutu ve Çözüm Yolları, Bulvar Gazetesi, 14 Eylül 1983, s. 5.
- (11) Koç, R. «İş Arayan Çok Teknik Eleman Yok» Bulvar Gazetesi, 5 Eylül 1985, s. 5.
- (12) Berkem, A. R. Üniversite-Sanayi İşbirliği Milliyet. 8 Aralık 1982, s. 2.
- (13) Evans, R. N. Foundation of Vocational Education, Columbus, Ohio : Charles E. Merrill Publishing Company (1971).
- (14) Wilson, J. W. Historical Development. In Handbook of Cooperative Education. Associates, San Francisco : Jossey-Bass Inc , 1971.
- (15) Kaya, Y. K. Amerika Birleşik Devletlerinde Mesleki-Teknik Eğitim (DPT, Sosyal Planlama Başkanlığı, Planlama Dairesi). Ankara (1983).
- (16) MEB. Endüstriyel Mesleki ve Teknik ğretim ile Sanayi İlişkileri Sempozyumu (19-20 Kasım 1975).
- (17) Doğan, H. ve Akhun, İ. Okul-Sanayi Ortaklaşa Eğitimi OSANOR PROJESİ (Dönem Raporları). Ankara A.  Eğitim Fakültesi Eğitim Araştırmaları Merkezi (1979).
- (18) Klahçı, M. (Editör). Mesleki ve Teknik Eğitim Sempozyumu (28-29 Nisan 1983). Ankara: A. . Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları No: 126 (1983).
- (19) DPT. İnsangücü: Özel İhtisas Komisyonu Raporu (DPT: 1953; İK: 303) Ankara (1983).
- (20) Elliman, P. J. Critical Issues in Vocational Education. An Industrialist's View. American Education. 20 (8) (1984).

Eğitim, yoksullar için bir sermaye, zenginler için de bir faizdir.

H. Mann
